

‘Voor eensluidend afschrift’

De doctorsbul en semiches van Joseph Hirsch Dünner¹

Ruben Vis

alg. secretaris van het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap

Rondom de bewijzen van geleerdheid van rector en opperrabbin J.H. Dünner heeft steeds een zweem van onduidelijkheid geheerst. Wie heeft hem semicha gegeven. Waar heeft hij zijn doctorstitel behaald? A.M. Aronson is een achterkleinzoon van Mozes Levie van Ameringen. Van Ameringen is een voorganger van mij geweest als secretaris van het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap². Het is deze Van Ameringen die de doctorsbul en de twee semiches heeft gezien waaruit blijkt dat Joseph Hirsch Dünner de bevoegdheid van rabbijn en de titel van doctor bezat. Dünner-biograaf Jaap Meijer is er naar op zoek geweest maar heeft ze nooit gezien. Ruim 150 jaar na Dünners komst naar Nederland trok ik een envelop uit een kast in het NIK-archief. Daarin zaten de documenten in een ‘voor eensluidend afschrift’ door Van Ameringen getekende versie.

I INLEIDING

De komst van Joseph Hirsch Dünner naar Amsterdam is van grote betekenis geweest voor de religieus-intellectuele conjunctuur van Joods Nederland³. Joseph Hirsch Dünner was bijna 50 jaar, van 1862 tot en met zijn dood in 1911, rector van het Nederlands Israëlitisch Seminarium en vanaf 1874 tevens opperrabbin van Amsterdam en Noord-Holland⁴.

Dünner reorganiseerde het Seminarium, de kweekvijver van rabbijnen. Zijn reorganisatie van het Seminarium en de langdurige wijze waarop Dünner zijn Opperrabbinaat vervulde, hebben een zodanig

¹ Dit artikel is gepubliceerd in: *Bitachon Amsterdam*, Liber Amicorum voor A.M. Aronson, 2019

² Ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag schreef de Permanente Commissie op 30 augustus 1896 aan Van Ameringen een felicitatiebrief, waarin staat dat Van Ameringen secretaris is van de Permanente Commissie vanaf het moment dat de PC en de CC in het leven zijn geroepen [niet vanaf 1814, de oprichting van het Israëlitisch Kerkgenootschap of 1808, de oprichting van het Opperconsistorie, maar vanaf de aanpassing van de organisatievorm onder meer als uitvloeisel van de Grondwetsherziening van 1848, zie: Bart Wallet, *Nieuwe Nederlanders*; de integratie van de joden in Nederland, 1814-1851; uitg. Bert Bakker, Amsterdam, 2007]. Van Ameringen was ook secretaris van de Amsterdamse Joodse Gemeente; vanaf 1853 adjunct en sinds 1863 secretaris als opvolger van de overleden dr. S.I. Mulder. De PC noemt zijn NIK-secretarisschap in die brief “uw lievelingswerk dat gij u als levenstaak hebt gesteld”. Brief in NIK-archief in Stadsarchief Amsterdam. Van Ameringen zou tot en met 1911 als NIK-secretaris werkzaam blijven waarna hij, inmiddels 85 jaar oud, werd opgevolgd door dr. D.M. Sluys. Hij overleed op 6 juli 1915.

³ J.C.H. Blom, J.J. Cahen, *Joodse Nederlanders, ...* in: *Geschiedenis van de Joden in Nederland*, Amsterdam, 1995, p. 248, 270

⁴ De opperrabbin van Amsterdam was net als die van andere grote steden zoals Rotterdam, Den Haag of Groningen, ook opperrabbin van de omliggende kleinere gemeenten en buitengebieden. Het aantal Joden en de Joodse infrastructuur in de rest van de provincie Noord-Holland was natuurlijk fractioneel in vergelijking tot Amsterdam. Ten tijde van Dünners overlijden in 1911 waren er in Noord-Holland Joodse Gemeenten in Haarlem, Hilversum, Den Helder, Hoorn, Enkhuizen, Uithoorn, Zaandam, Monnickendam, Naarden, Beverwijk.

stempel op het Nederlandse Rabbinaat gedrukt als door geen ander voor noch na hem is geëvenaard. Zijn invloed is pas tot stilstand gekomen met het overlijden van zijn laatste directe leerling Justus Tal (Utrecht, Drenthe, Amsterdam) in 1954 en het emeritaat van Schuster (Amsterdam), Vorst (Rotterdam) en Van Gelder (Utrecht).

Wallet definieert als kernpunten van Dünners visie ‘een combinatie van een solide, maar gematigde West-Europese orthodoxie met een sterke hang naar decorum en burgerlijke cultuur’. Daarmee vrij rekkelijk oordelend vooral als dit bijdroeg aan verhoogd decorum. Wallet: “Uiteraard was voor hem de grens een expliciet halachisch verbod. Zo dat echter niet bestond, vaardigde hij dat ook niet op eigen gezag uit.” Dünner keurde aldus zaken goed omdat hij het van belang vond om Gemeenteleden niet van de NIHS (Joodse Gemeente) Amsterdam te vervreemden en hen met enige rekkelijkheid voor de Kehilla te behouden⁵.

Wallet in zijn *The Great Eagle*: “Dünner was perceived as the architect of Dutch Jewry’s specific character, which was described as completely unique in the Jewish world. Unlike elsewhere, Dutch Jewry was still a unity, consisting out of real *Einheitsgemeinden*. Dünner had succeeded in this unique project, by following a consistent middle way, because of which he was attacked from both the strict-Orthodox and Reform sides. For the best of Dutch Jewry, however, he remained steadfast and did not give in, neither to the left, nor to the right.”

Michman ziet in Dünner iemand die zich enerzijds afzet tegen de oude orthodoxie die van een klassieke opleiding [klassiek in de zin van opleiding waarin klassieke talen worden gedoceerd] niets wilde weten, en anderzijds tegen de radicale hervormingsijver is⁶. Wallet: “Dünner was perceived as someone who had succeeded in bringing together in a fruitful way secular and religious knowledge, thus opening a viable way for Jews to participate in society on the one hand, and to renew Orthodoxy from within on the other hand.”⁷

H.M. Polak merkt op dat tegen de zich in Duitsland ontwikkelende Reform – Austritt tegenstelling in, Dünners streven er op was gericht de eenheidsgedachte te handhaven binnen de Asjkenazische Gemeente van Amsterdam, waarbij de Gemeente zich in volle vrijheid kon ontwikkelen⁸.

II OPERRABBIJN

Dünner was sinds 1862 rector van het seminarium maar de zetel van opperrabbijn was in Amsterdam nog onvervuld. In zijn vergadering van 12 maart 1874 besluit de Kerkeraad van Amsterdam Dr. J.H. Dünner voor benoeming tot opperrabbijn voor te dragen bij de Ressorale Raad van Noord-Holland. Amsterdam zou na 36 jaar weer een opperrabbijn krijgen.

Ook de Permanente Commissie van het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap heeft als het gaat om de benoeming van een opperrabbijn haar oordeel te vellen, zoals blijkt uit een brief van Dünner gedateerd 2 juli 1874. Een brief die Meijer in 1984 niet kent⁹. Over de benoeming van Dünner tot opperrabbijn ontstaat bestuurlijk tumult¹⁰. Een van de bezwaren was dat Dünner een buitenlander was, ook na al twaalf jaar het

⁵ Bart Wallet, *Zeeburg, geschiedenis van een joodse begraafplaats 1714-2014*, 2014, p. 142

⁶ J. Michman, *De strijd om de benoeming van dr. J.H. Dünner tot rector van het Nederlands-Israëlitisch Seminarium*, *Studia Rosenthaliana* 22,-2, 1988, p. 172

⁷ Bart Wallet, *The Great Eagle, the Pride of Jacob, Joseph Hirsch Dünner in Dutch Jewish Memory Culture* in: *The Religious Cultures of Dutch Jewry*, Brill’s Series in Jewish Studies, Vol. 58, 2017, p. 304

⁸ H.M. Polak, *Hakehilla*, 31^e jaargang, nr. 1, september 1985, jubileumeditie 350 jaar Joodse Gemeente Amsterdam, p. 32.

⁹ J. Meijer, *Rector en Raw: De levensgeschiedenis van Dr. J.H. Dünner (1833-1911) – deel I (1833-1874)*, Heemstede, 1984

¹⁰ *Nieuw Israëlitisch Weekblad*, 1 mei 1874, p. 2

rectoraat van het Seminarium te hebben bekleed¹¹. Dit verklaart waarom deze brief dateert van pas vier maanden nadat de Kerkeraad van Amsterdam had besloten Dünner tot opperrabbijn voor te dragen. Uiteindelijk verkiest de ressortale vergadering van Noord-Holland op 18 oktober 1874 Dünner tot opperrabbijn.

III VERRASSEND STAPELTJE

In *Rector en Raw* gaat Meijer op zoek naar de diploma's van Dünner. Over zijn opleiding en de afronding ervan heerst onduidelijkheid. Niet in het minst omdat de twee belangrijkste elementen daarvan maar niet boven water willen komen: de diploma's van het rabbijn-zijn en van het behalen van een academische graad. Naar eigen zeggen en dat van zijn nazaten en discipelen¹², was Dünner gepromoveerd in Heidelberg en was hem de rabbinale bevoegdheid gegeven door twee rabbijnen uit zijn geboortestad Krakau. Meijer gaat zelfs zover dat hij in Heidelberg onderzoek doet maar het bewijs, de doctorsbul, vindt hij niet. Op zoek naar iets totaal anders dan waar ik er mee uit kwam, ging ik naar de archiefruimte van het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap om er uit terug te keren met een verrassend stapeltje documenten dat antwoord geeft op de voor Meijer prangende vraag over de bewijzen van geleerdheid van Joseph Hirsch Dünner.

Het stapeltje bevond en bevindt zich in een grote envelop, geadresseerd aan: Nederlands I.S.R. Kerkgenootschap, datum poststempel: 8 juli 1980 en als afzender: Tajtelbaum, Richelieu 38, Paris. Een verklaring waar deze Tajtelbaum de documenten vandaar had gehaald en waarom hij ze in 1980 naar het NIK heeft gestuurd, ontbreekt. Jaap Meijer, zo naarstig er naar op zoek geweest, heeft de diploma's niet gezien. Joop Sanders, mijn directe voorganger als NIK-secretaris, heeft geen herinnering aan deze envelop. In de notulen van de Permanente Commissie komt de envelop en zijn opmerkelijke inhoud ook niet aan de orde.

De Tajtelbaum-envelop bevat de drie diploma's die tot bewijzen strekken dat Dünner zowel rabbinaal als academisch geschoold en bevoegd was om rector en twaalf jaar later opperrabbijn te zijn. De envelop bevat het door NIHS-secretaris M.L. van Ameringen 'voor eensluidend afschrift' ondertekende afschrift van de op 8 juli 1862 verleende bul waarmee Dünner cum laude tot doctor in de filosofie wordt verklaard. Meijer, op zoek naar de totstandkoming van de promotie, vraagt informatie bij de Ruprecht-Karls-Universität in Heidelberg, en ontvangt een brief waaruit hij citeert dat Dünner "... mit der 2-ten Note bestand (magna cum laude). Ein Diplom ist nicht erhalten." De envelop bevat ook twee bewijzen van zijn rabbinale bevoegdheid, semicha, hem verleend door Jakob Kirchner en Chaim Nathan Dembitzer. De laatste is – evenals Dünner – geboren in Krakau. Hij werd daar *rosj dajan* (hoofd van het rabbinale hof). Naast zijn rabbinale activiteiten ontplooit Dembitzer onderzoek, onder meer naar de responsa literatuur en de Tosafisten, Talmoedische en rabbijnse literatuur en de leidende persoonlijkheden in beide kringen. In 1895 publiceert hij *Torat Chen*, halachische responsa. Hij publiceert ook *Kellilat Yofi* in drie delen, biografieën over beroemde rabbijnen uit Polen, Litouwen en van Lvov (Lemberg). Dembitzer stond in contact met maskilim als Heinrich Graetz en Leopold Zunz, maar kon ook op waardering rekenen van de

¹¹ Wanneer over de benoeming van Dünner in de ressortale vergadering van Noord-Holland verslag wordt gedaan, meldt het NIW – opnieuw – iets over de oppositie tegen zijn benoeming. Die oppositie die het NIW als eerlijk kenschetst, naast oneerlijke oppositie, vindt zijn grondslag in 'een dertigjarige, droevige, ondervinding, zich tegen de aanstelling van buitenlandse geestelijken te verklaren'. Dit lijkt betrekking te hebben op het opperrabbinaat van Samuel Berisch Berenstein, opperrabbijn van Amsterdam van 1812 tot en met 1838, die daarvoor weliswaar opperrabbijn van achtereenvolgens Groningen en Leeuwarden was, maar geboren was in Hannover. *Nieuw Israëlietisch Weekblad*, 13 november 1874

¹² Prof. Benjamin de Vries, Inleiding op *Chidushe HaRiTsad*, [Mossad Harav Kook], Jerusalem, 1981

Minchat Elazar, de Munkatcher Rebbe. Dembitzer stond in contact met Haskala-aanhangers om bepaalde geschiedkundige informatie te krijgen, maar hij bleef zelf het traditionele Jodendom trouw¹³.

Dünner stuurt de drie documenten, de bul en de twee semichot, met een begeleidende brief op 2 juli 1874, bijna vier maanden na de Kerkeeraadsvergadering van 12 maart, aan het Kerkbestuur van de Joodse Gemeente Amsterdam die de stukken door moet sturen naar de Permanente Commissie. In die begeleidende brief staat over zijn academische rang:

“... na een ‘insigni Cum Laude’ afgelegd drievoudig examen, namelijk in de Semitische en Klassieke talen en literatuur en in de wijsbegeerte en na een rite volbrachte promotie.” Een andere, mindere, term dan magna cum laude, zoals Meijer optekent. Het diploma geeft aan dat Dünner doctor is in de filosofie en meester (magister) in de vrije kunsten, waartoe de Semitische en Klassieke talen worden gerekend. Joodse Gemeente-secretaris Van Ameringen schrijft dat hij twee exemplaren van de doctorsbul heeft gekregen, een met en een zonder zegel.

Over de Rabbinale documenten staat in de brief van 2 juli 1874:

“Moré-diploma van mijn zaliger leraar R. (= Rabbi, of rabbijn) Jakob Kirchner tot 1858 Dajan in Krakau, later Dajan in zijn geboortestad Korzanow, Kreis Krakau, in winter 1873/74 in Jerusalem overleden. Moré-diploma van de heer Ch.N. Dembitzer, nog tegenwoordig Dajan in Krakau.”

Op 5 juli, in een aanvulling op zijn brief van 2 juli 1874, corrigeert Dünner het overlijdensjaar van Kirchner van winter 1873/74 naar winter 1872/73. Ook die twee brieven zaten met de semiches- en doctorsbul-afschriften in de teruggevonden envelop in het NIK-archief. Korzanow is de plaats Chrzanow.

De aanbiedingsbrief van 2 juli 1874 vergelijkend met de tweede brief en Dünners andere brieven in de teruggevonden envelop van Tajtelbaum, die zijn geschreven in Dünners moeilijk leesbare handschrift, dan is duidelijk dat deze aanbiedingsbrief in een ander handschrift is geschreven¹⁴. Iemand heeft de brief van Dünner geschreven en Dünner heeft er vervolgens zijn handtekening onder geplaatst. Vergelijking van het handschrift van deze brief met documenten in het archief van NIHS Amsterdam of NIK zal het antwoord op de vraag kunnen geven wie hier de schrijver is geweest. Vergelijking met het handschrift van M.L. van Ameringen op de semicha van Kirchner levert geen match op.

Het gegeven dat de aanbiedingsbrief niet door Dünner zelf is geschreven maar slechts door hem is ondertekend, versterkt de theorie dat Dünner is aangezocht en niet zelf heeft gesolliciteerd. Het lijkt erop dat zijn kandidatuur plotseling aan de orde kwam – misschien heeft men die indruk in ieder geval willen wekken terwijl Dünner natuurlijk al twaalf jaar in het opperrabbijnloze Amsterdam rondliep. Zo, als een plotselinge ingeving, wordt het in ieder geval in het verslag van de Kerkeeraadsvergadering in het Nieuw Israëlietisch Weekblad gepresenteerd. Zie ook De Vries geciteerd in Rector en Raw: “... toen hij in 1874 voor het opperrabbinaat *solliciteerde of aangezocht werd* ...” [cursivering door Ruben Vis]. Aangenomen wordt dat het A.C. Wertheim en Akiba Lehren waren die Dünner er toe hebben bewogen om opperrabbijn te worden¹⁵.

¹³ Bruria Hutner David, *The Dual Role of Rabbi Zvi Hirsch Chajes, traditionalist and 'Maskil'*, p. 438, Columbia University, diss., p. 171

¹⁴ Ook enkele andere brieven in het door Tajtelbaum terugbezorgde stapeltje zijn wel door Dünner ondertekend maar niet door hem geschreven. O.a. brief ter bevestiging van het goed godsdienstig en zedelijk gedrag van A.S. Onderwijzer, 1886; brief aan Centrale Commissie van het NIK over beoordeling van rabbinale diploma's uit het buitenland door leken-bestuurders, 1895.

¹⁵ a. M.H. Gans, *Memorboek, Platenatlas van het leven der Joden in Nederland*, 1971, p. 370

b. Wertheim en Lehren waren beiden bankiers en Kehilla-bestuurders maar qua invulling van hun Joods-religieuze leven volstreekte tegenpolen. De vraag wat hen bond om een coalitie te vormen ten bate van Dünners kandidatuur voor het opperrabbinaat zal elders moeten worden of zijn beantwoord. Dat zij als tegenpolen samen optrokken kan als typerend worden beschouwd voor het nastreven van een op eenheid gebaseerde Joodse Gemeente.

IV DATERING

De Semicha-bewijzen van Kirchner en Dembitzer bestaan beide uit twee delen. Het zijn, vooral door de beschrijving van de persoon in het eerste gedeelte ook getuigschriften meer dan sec diploma's. Eerst volgt een beschrijving van de ontwikkeling en van de fenomenale kennis en scherpzinnigheid van Dünner, daarna de formele bevestiging van zijn niveau en de bevestiging dat hij bevoegd is om te fungeren als zelfstandig oordelend rabbijn (wat in Nederland betekent: opperrabbijn) over een Joodse Gemeente.

Wat het tweede deel betreft kiezen Kirchner en Dembitzer min of meer dezelfde bewoording, alsof deze dan wel standaard is dan wel bewust is gekozen. De Vries concludeert het laatste¹⁶.

Dembitzer dateert zijn Semicha met de derde dag van de parasja (het wekelijks pericoop van Tora-lezing) waarin de zin staat: *'En omtrent Joseph zei hij: zijn land is door God gezegend'*, de eerste woorden uit Devarim/Deuteronomium 33:13, er aan toevoegend: *vol van G-ds zegen*. De letters van het woord 'zegen van' zijn vergroot zodat zij de jaartalwaarde aangeven. Die jaartalwaarde is (5)622. De dag waarop Dembitzer dateert komt overeen met 24 september 1861, vierde dag chol hamo'eed Soekot.

Het gekozen citaat is een mooi gevonden verwijzing naar het feit dat het land waar Joseph Hirsch Dünner besloten heeft zich te vestigen, i.c. Nederland, met zijn komst gezegend zou zijn. Het is behoudens het equivalent van de joodse datum van 24 september 1861 misschien wel de enige inhoudelijke verwijzing naar de aanleiding voor het opstellen van dit getuigschrift/diploma.

De derde dag van de week waarin Devarim/Deuteronomium 33:13 wordt gelezen is in de week van de parasja Wezot Haberacha, het pericoop van de Tora, dat op Simchat Tora wordt gelezen. Het semicha-diploma van Dembitzer dateert van 24 september 1861, vierde dag Chol Hamo'eed Soekot, de vierde tussendag van het Loofhuttenfeest. Is het gebruikelijk om op de tussendagen van het Loofhuttenfeest een geschreven akte af te geven. Geenzins! Tenzij er een groot geldelijk verlies aan de orde zou zijn. Bij een semicha? Het kan. Als het er om gaat of iemand de aanstelling krijgt of misloopt en dus geldelijk gedupeerd zou raken.

De Semicha van Kirchner heeft een indirecte datering: de eerste dag van de week waarin de Tora-afdeling *Wajera* wordt gelezen. Hierop volgt een zin in het Hebreeuws. Maar als de getallenwaarde van alle letters van die zin wordt opgeteld, klopt de datering niet. Dit wordt veroorzaakt door het ontbreken van de accentuering van die letters in de zin die voor de jaaraanduiding meetellen. (We hebben te maken met een afschrift, en de kopiist heeft waarschijnlijk vergeten de accenten te zetten of de juiste letters groter te schrijven). Aannemelijk is dat het gaat om het woord *beriti* mijn verbond = 5622; 13 oktober 1861.

In zijn observatie van de totstandkoming van de semichot trekt De Vries een niet helemaal nauwkeurige conclusie, die Meijer vervolgens aangrijpt om de in het nauw gedrevenheid van Dünner te accentueren. De Vries: "Hij is dus uit Polen weggegaan zonder semiechat rabbanot en heeft deze eerst gevraagd, toen hij Rector van het N.I. Sem. was."¹⁷

Meijer valt over het woord 'was'. Als hij het woord citeert plaatst hij het in cursief om de nadruk er op te leggen dat Dünner reeds seminarium-rector was. Maar Meijer kent als gezegd de rabbinale diploma's niet en moet op deze ene zin, dit ene woordje zelfs, van De Vries afgaan die de Hetr'e hora'a wel heeft gezien. Meijer kwalificeert en concludeert: "de in het nauw gedrevene heeft de gelegenheidsdocumenten dus in een wel zeer laat stadium gevraagd".

In een zeer laat stadium, maar Dünner heeft de rabbinale bewijzen van geleerdheid nog wel gevraagd en gekregen voor zijn benoeming tot rector en niet zoals De Vries abusievelijk schrijft pas toen hij rector van het Seminarium was.

¹⁶ De Vries, geciteerd in *Rector en Raw*, p. 75

¹⁷ De Vries, geciteerd in *Rector en Raw*, p. 75

De Semicha van Dembitzer dateert van 24 september 1861. Van Dünners benoeming wordt voor het eerst gewag gemaakt in januari 1862¹⁸.

Op de semiches die De Vries onder ogen heeft gehad staan ter goedkeuring de namen van de leden van een rabbinale commissie (J.M. Hillesum, Meppel, J. Content, Amsterdam, J.D. Wijnkoop, Amsterdam) die twaalf jaar nadat Dünner rector van het Seminarium was geworden zijn semiches nog moest beoordelen¹⁹. Meijer zegt over deze beoordelingsprocedure dat een van de twee, Hillesum of Content, aanmerkingen erop had. "Zij waren namelijk uitgegaan van een onbekende." Een merkwaardig meervoud want het kan niet op Dembitzer betrekking hebben, wel op Kirchner waarvan zoals ook Meijer schrijft niets bekend is.²⁰ Op ons exemplaar, een afschrift van de rabbinale diploma's en het universitaire diploma, staat geen enkele handtekening, behoudens die van secretaris Van Ameringen die met een 'voor eensluidend afschrift' de echtheid van de drie bewijzen van Dünners geleerdheid bevestigt.

SUMMARY OF THE FIRST PARAGRAPH

The arrival of Joseph Hirsch Dünner to Amsterdam has been of great significance for the religious-intellectual conjuncture of the Jewish community in the Netherlands. Joseph Hirsch Dünner was almost 50 years, from 1862 until his death in 1911, rector of the Dutch Israelite Seminary, the educational institute that trained for rabbi and religious teacher, and from 1874 also chief rabbi of Amsterdam and the province of North-Holland.

Around the proofs of scholarship of rector and chief rabbi J.H. Dünner always hovered a hint of ambiguity. Who gave him semicha, where did he obtain his doctor's degree? Mr. A.M. Aronson is a great-grandson of Mozes Levie van Ameringen. Van Ameringen was one of my predecessors as general-secretary of the NIK – Organisation of Jewish Communities in the Netherlands. It is this Van Ameringen who saw the three original certificates, the doctoral degree and the two rabbinical attestations proving that Joseph Hirsch Dünner had the authority of rabbi and the title of doctor. Dünner biographer Jaap Meijer has been looking for the three documents but has never seen them. More than 150 years after Dünner's arrival in the Netherlands, I drew an envelope from a cabinet in the NIK archive. From it, I pulled the documents in duplicate form, signed by Van Ameringen as 'genuine duplicate' [voor eensluidend afschrift].

BIJLAGEN

- Bul Universiteit Heidelberg
- Semicha Dembitzer
- Semicha Kirchner

¹⁸ a. Notulen van het Nederlands Israëlitisch Seminarium, geciteerd in J. Michman, *De strijd om de benoeming van Dr. J.H. Dünner tot rector van het Nederlands-Israëlitisch Seminarium*, Studia Rosenthaliana Vol. XXII 2, Amsterdam, 1988.

b. Michman, p. 170: "Op 5 januari 1862 vond de beslissende vergadering plaats."

c. *Weekblad voor Israëlieten*, vrijdag 10 januari 1862, geciteerd in: *Rector en Raw*, p. 80

¹⁹ Prof. dr. B. de Vries, *De diploma's van Dr. Dünner*, in: *Nieuw Israëlitisch Weekblad*, 6 nov. 1964, cultureel wetenschappelijk bijvoegsel p. 4,5

²⁰ *Rector en Raw*, p. 180

copiam.

Quod, bonum, felix, faustumque, sit
sub auspiciis
augustissimi et potentissimi principis
ac domini, domini

Friederici
Magni, ducis, badarum, ducis, raringiae
et quae sunt reliqua

Reactoris, Academiae, magnificentissimi
Profectore, Academiae, magnifico
viro, experientissimo illustri

Arminio Helmholtz
medicinae et philosophiae doctore, magno duci bada-
rum, a consiliis aulae ordinis, a leone raringiae,
nec non a leone batavo, equite physiologiae,
professore publico ordinario, membro extraneo
societatis, regiae londonensis et academiae
amstelodamensis, socio academiae berolinensis
monachensis, vindobonensis societatis regiae,
gotttingensis, senkenbergianae aliarumque

nos decanus senior ceterique professores
ordinis philosophorum

in literarum universitate, imperto-carola
in virum doctissimum et clarissimum
Josephum Hirsch Deenner
cracoviensem.

examine rigore insigni cum laude superato
iura et privilegia

doctoris philosophiae et magistri liberalium artium
rite contulimus et hoc diplomate sigillo ordinis nostri, munito
testati sumus

P. P. Heidelbergae in universitate literaria
imperto-carola.

D VIII. mensis. Julii MDCCCLXII

(l. s.)

gest. D. Carol Henr. Rau
h. t. decanus

in duplo ontrangen
een met een ronder zegel.

M. van der Hof

Von einleitend aufreicht
desecretaris der Heidel. Stud. Hoofdbijw.

M. van der Hof

הרב
 עדות ביוסף שמותי אותותי אלה על כבוד החריף ובקי משנתו זך ונקי . קולע אל
 השערה בכל כודה יקרה . כש"ת מזה יוסף צבי הירש דיננער הלוי נר" בן המנוח הר"ר
 אליעזר סג"ל ז"ל בילידי עירנו שי" . הן אנחנו ידענו את האיש הזה ואת שיחו . כי
 פה ילד ופה גדל ופה זרח שמש חכמתו . עודנו בימי עלומיו רך וענוג בבית הוריו
 היקרים פה כבר שית כבר שבע כבר הכרנו בו סימוני גדלות ונפלאות תמים דעים .
 כי חננו היוצר בשכל צח ובבינה יתירה חד חד מבני עליה . והיה למופת במחננה
 העברים . ואמורנו זה היום שקוינהו כי בן ניתן לנו בן פורת יוסף . ובצפייתנו צפינו
 כי כאשר יגדל ויהיה לאיש יציץ ציץ ויגמול שקדים ויעשה חיל בישראל . ותודות
 לה" כי כאשר פתרנו כן היה . כי נתגדל פה על ברכי התורה והיראה ע"י חכמי העיר
 וגדוליה אשר נתנו מהודם עליו . וברבות הימים קנה חכמה קנה בינה כי הטו שכמו
 לשקור על דלתות התורה בחזקה . גם יומם גם לילה לא זו מתוך ד" אמורת של
 הלכה . ואתנו היה לו שעשועים יום יום בפלפול בתלמוד ובפוסקים . וראינו כי יש
 לו לב אמיץ בגבורים ידיו רב לו למושקל ולמטרא בגפ"ת ומסיק שמועתרתא
 אליבא דהלכתא . למד הרבה ושנה הרבה . ועלה ונתעלה עד כי נעשה לאיש
 אשכולות . וגם אחרי אשר נסע מפה מועיר מולדתו לארץ אשכנז . לא נח ולא
 שקט מלהגות בתורת ה" תמימה . וירא מנוחה כי טוב לחדש חדושים ולפלפל
 באמרות ה" צרופה . והן עתה מורחוק נראה לנו אור בהיר קונטרס מלא ברכת ה"
 מוחידושי תורה מענינים שונים מאשר הרצה לפנינו הרב הנ"ל . ורבת שבעה לה נפשנו
 גיל ועונג בראותנו כי פי שנים ברוחו בשיטות הש"ס ובדינים הנהוגים מספרי הש"ע
 הנוגעים להלכה ולמעשה . שואל כענין ומשיב כהלכה . ודבריו ערכים לאוזן שומעת
 ואחרי עשר נסיונות ובחינות שונות על מתן נועם מדברותיו ועל מעלותיו הנעימים
 והיקרים . מצאנוהו ראנוהו כי הוא גבר מצויין וראוי הוא כי מורה יעלה על
 ראשו . והרשות מאתנו וכל מן דין סמיכא לנו .

למורינו הרב רבי יוסף צבי הלוי בן החבר ר" אליעזר דיננער
 כי יורה יורה וידין ידין בשאלות איסור והיתר ובדיני שבת ועירובין נדרה
 ומקואות גיטין וחליצות ובכל ענינים השייכים לרב היושב על כס ההוראה .
 על כלם ראוי הוא לסמוך עליו כי הוא גבר בכולו . וראוי לישיב בראש להיות
 רב וכורה באחת מקהלות תהלות ישראל בכל תפוצות הגולה . וה" ירום
 הודו . ויגדל קרנו למעלה בתורה ובגדולה וישקוט שאנן כזית
 רענן על מי מנוחות כנפשו ונפש הבא על החתום . לכבוד התורה והוגיה
 ולמועז האמת והצדק . ביום ג" לסדר וליוסף אמר מברכתה" ארצו . מלא
 ברכת ה" לפ"ק . פה ק"ק קראקא רבתי יע"א . הצעיר חיים נתן
 דעמביטער יושב על מדין פה ק"ק הנ"ל ^(חיים) בידינא רבא דק"ק קראקא יע"א

דין . אמת . שלום
 (L. S.) Voor besluitend afschrift
 de Secretaris der Nederl. Israë. Hoofdsynagoge
M. van Amstel

אמת ניתן לכתוב ולהיות לראי" ביר תלמידי הרב החריף ובקי צנא מלא דספרא
 זך השכל וצח הרעיון בן פורת עלי עין קשת מוה" יוסף צבי הלוי דיננער בן
 המנוח הרר אליעזר סג"ל מילידי ק"ק קראקווא יע"א שבמשך איזה שנים למד
 אצלי בגפ"ת בעיון היטב הרק והעלה מרגניתא טבא בידו ומאז שקד על דלתותי
 יום להגות בתורת השם אמרת ה' צרופה ראיתיו וחמדתי ואמרתיו מפרח הזה
 תצא שושנה וכפתו רעננה וכי יגדל יהיה לפלא ולנס , והנה אם אמרתי להללו
 ולפארו הלא אתן בו מזרעת כי לו דומיה תהלה ומה אוסיף לפאר ולהלל השמש
 בחצי השמים , הן בעודו באבו הכרתי שיעצ שמו לשם ולתהלה בקרב הארץ
 ויגדל לגפן אדרת וממנו תצא הוראה לישראל יען מלא כריסו בשם ופוסקים
 וחכמת אלקיו בו לאסוקי שמועתא אליבא דהלכתא כי הוא באמת סיני ועוקר
 הרים לאקשוי ולפרק והכל אליבא דהלכתא וכמעט אין דבר נעלם ממנו
 להלכה ולמעשה וכזה ראה וקדש ויקרא שמו בישראל בשם מורינו הרב
 רבי יוסף צבי נ"י וראוי לזאת שיורה יורה וידין ידן ובכל תפוצת ישראל
 בכל מקום שהם יוכלו לקבלו לרב ומורה ולהושיבו על כס הוראה וראוי
 לסמוך עליו כי הוא גבר בגוברין ובטוח אני שבקרב הימים יצא טבעו בעולם
 כשם הגדולים אשר בארץ העומדים בפרץ , ואסיים בתפילה שירים השם
 קרנו בכבוד למעלה ולמעלה בתורה ובגדולה וייף בגדלו עד בלתי שמים ,
 הכ"ד רבו ומורו הכותב וחותם פה ק"ק קרשאנוב יום א' פ' וירא את בריתי
 אתו אקום .. הק' יעקב ברא" זל דיין מקרשאנוב

(L. S.)

*Von Leuboldend afschrift
 Secretari des Nedert. Nid. Hoofduyngs
 M. van Aming*